

Z4011 KVALITATIVNÍ METODY SOCIÁLNĚ GEOGRAFICKÉHO VÝZKUMU

Geografický ústav
Přírodovědecká fakulta MU
jaro 2014

Aktualizováno: 15. 2. 2014

Základní informace:

Rozsah:

1 hodina přednáška / 2 hodiny semináře; 4 kredity dle standardu ETCS

Ukončení:

Kolokvium

Prerekvizity:

Z2011 Metody geografického výzkumu

Cíle předmětu:

Hlavním cílem předmětu je seznámení s kvalitativní metodologií aplikovanou zejména ve výzkumu geograficky relevantních jevů. Předmět se zaměřuje na základní pravidla kvalitativního výzkumu, podává přehled vybraných metod sběru a zpracování kvalitativních prostorových dat a pomocí interaktivní výukové metody dramatické výchovy zprostředkovává posluchačům přímou zkušenost s těmito vybranými výzkumnými metodami přímo z výzkumníkovy perspektivy. Studenti si v rámci cvičení touto cestou osvojí obecné vědecko-výzkumné kompetence i zcela konkrétní techniky především sběru a zpracování kvalitativních dat.

Osnova předmětu:

I. část: Rozdíl mezi kvantitativní a kvalitativní metodologií

1. obecné rozdíly mezi kvantitativní a kvalitativní metodologií (induktivní a deduktivní přístup)
2. prvky sociální teorie – paradigma, teorie, pozorování, fakta, koncepty, proměnné, hypotézy
3. paradigmatické ukotvení kvalitativního výzkumu (hermeneutika, fenomenologie...)
4. formulace výzkumného problému, výzkumného tématu a výzkumné otázky (zakotvená teorie)

II. část: Vybrané metody sběru kvalitativních dat

5. tvorba výzkumných otázek
6. pozorování – strukturované, semistrukturované, nestrukturované
7. interview – strukturované, semistrukturované, nestrukturované, expertní, skupinové
8. metoda mentálních map

III. část: Vybrané metody zpracování kvalitativních dat

9. kódování, transkripce a čištění dat
10. metody textuální analýzy – obsahová, diskurzivní
11. metody vizuální analýzy
12. aplikace metod sběru dat přímo v terénu a reflexe jejich provedení

Metody hodnocení:

Pro úspěšné zakončení předmětu každý posluchač provede na vybrané téma vhodně zvolenou metodou sběru dat šetření s jediným komunikačním partnerem, z tohoto šetření pořídí záznam a ten následně vyhodnotí. Každý student v průběhu semestru zároveň přečte tři povinné texty a z každého z nich vypracuje stručné shrnutí a zhodnocení. Závěrečné zakončení bude kolokviální rozprava nad zpracovanými daty.

Kontakty:

Mgr. Ondřej Mulíček, Ph.D.
Geografický ústav PŘF MU
pracovna: 02021, konzultační hodiny viz osobní stránky v ISu
<http://is.muni.cz/osoba/7678?fakulta=1431;obdobi=4966>
e-mail: mulicek@geogr.muni.cz
tel: (+420) 549 496 078

RNDr. Robert Osman
Geografický ústav PŘF MU
pracovna: 02008, konzultační hodiny viz osobní stránky v ISu
<http://is.muni.cz/osoba/80142?fakulta=1431;obdobi=4966>
e-mail: osman@mail.muni.cz
tel: (+420) 549 497 602, (+420) 739 434 012

RNDr. Ondřej Šerý
Geografický ústav PŘF MU
pracovna: 02008, konzultační hodiny viz osobní stránky v ISu
<http://is.muni.cz/osoba/184504?fakulta=1431;obdobi=4966>
e-mail: ondrej.sery@mail.muni.cz
tel: (+420) 549 497 602, (+420) 775 970 359

Obsahové a časové rozvržení předmětu:

Datum P	Týden	Forma	Téma
19. 2.	1.	P	Úvod I. Rozdíly mezi sociálními a přírodními vědami. Hermeneutika, dvojí hermeneutika. Jazyk laických aktérů a jazyk sociálních věd.
		C	Úvod I. Požadavky na úspěšné ukončení předmětu. Struktura a harmonogram semestru, semestrální práce. Možnosti použití kvalitativní metodologie v bakalářských, případně magisterských pracích.
26. 2.	2.	P	Úvod II. Co je to kvalitativní výzkum? Rozdíl mezi kvantitativním a kvalitativním výzkumem. Jak může být kvalitativní metodologie prospěšná sociální geografii?
		C	Úvod II. Rozdíly mezi kvalitativní a kvantitativní metodologií. Videoukázka geografického výzkumu používající kvalitativní metody.
5. 3.	3.	P	Zakotvená teorie Prvky sociální teorie: paradigma, teorie, pozorování, fakta, zákony, koncepty, proměnné, hypotézy. Úvod do zakotvené teorie.
		C	Paradigma v kvalitativním výzkumu Základní filosofické ukotvení kvalitativní metodologie: hermeneutika, fenomenologie, sociální konstruktivismus.
12. 3.	4.	P	Ukázka použití zakotvené teorie I. Konkrétní příklad vynořující se teorie na příkladu výzkumu prostorovosti „vozičkářů“.

		C	Výzkumná otázka Rozdíl mezi výzkumným problémem, tématem a otázkou, formulace vlastní výzkumné otázky, diskuse.
19. 3.	5.	P	Ukázka použití zakotvené teorie II. Konkrétní příklad vynořující se teorie na příkladu výzkumu prostorovosti „vozíčkářů“.
		C	Interview Rozdílné podoby interview, základní vlastnosti interview, obecné zásady vedení interview, diskuse.
26. 3.	6.	P	Pozorování a terénní poznámky Pozorování cílené, záměrné, participační, nestrukturované. Základní strategie pozorování, úskalí pozorování, práce v terénu, terénní poznámky, go-along research.
		C	Nestrukturované interview/nestrukturované pozorování Zásady vedení nestrukturovaného interview/pozorování, nácvik vedení nestrukturovaného interview/pozorování, diskuse.
2. 4.	7.	P	Kódování textu Různé typy kódování textu, otevřené kódování, axiální kódování, selektivní kódování, diagramy, třídění záznamů a diagramů.
		C	Ukázka kódování konkrétního textu Představení základního softwaru na transkripci nahrávek F4 a Atlas.ti. Ukázka zpracování dat v softwaru Atlas.ti. Ukázka různých typů kódování přímo v softwaru Atlas.ti
9. 4.	8.	P	Textuální analýza Metody textuální analýzy: obsahová, tematická, diskurzivní. Možnosti další práce s textem: diskurz, dekonstrukce, reprezentace, identita ...
		C	Vytváření kategorií, kódování textu, objevování teorie Praktická práce s textem, různé druhy kódování, pojmenovávání kategorií, přejmenování kategorií, slučování kategorií, hledání vztahů mezi kategoriemi...
16. 4.	9.	P	Validita a reliabilita Validita a reliabilita v kvalitativním výzkumu, různé způsoby ověřování validity a reliability.
		C	Zadání semestrální práce Ukázka celého průběhu interview, představení tematické struktury interview, přípravná fáze interview, základní představení softwaru F4, zadání semestrální práce, provedení jednoho semistrukturovaného rozhovoru na vybrané téma.
23. 4.	11.	P	Postupy kvalitativní analýzy dat Co všechno jsou kvalitativní data? Jak s nimi pracovat? Co v nich hledat. Několikanásobné čtení. Psaní komentářů. Hledání kódů. Kódování. Hledání vztahů mezi kódy. Vystavění a formulace argumentu.
		C	Práce se softwarem Atlas.ti Představení práce se softwarem na zpracování kvalitativních dat, ukázka jeho použití: kódování, komentování, filtrování, síťové náhledy...
30. 4.	12.	P	Etika kvalitativního výzkumu Vybrané etické otázky spojené s kvalitativním výzkumem.
		C	Diskuse semestrálních prací Diskuse problémů vzniklých v průběhu pořizování a zpracovávání vlastního interview, vyjasnění případných nejasností, diskuse způsobů případných řešení.
7. 5.	13.	SAMO	Samostudium – tematická a obsahová analýza Práce ve skupinkách cca po 4 lidech. Prostor na zpracování základní tematické a obsahové analýzy všech rozhovorů příslušné skupinky.

14. 5.	14.	SAMO	Samostudium – tematická a obsahová analýza Práce ve skupinkách cca po 4 lidech. Prostor na zpracování základní tematické a obsahové analýzy všech rozhovorů příslušné skupinky.
21. 5.	15.	C	Kolokvium

Povinná literatura:

V průběhu semestru je nutné postupně přečíst 3 texty v češtině a z každého sepsat krátké shrnutí a zhodnocení. To odevzdat v příslušném termínu do připravené odevzdávárny ve studijních materiálech.

- Shrnutí kapitoly z knihy *Jak se vyrábí sociologická znalost* od Miroslava Dismana je nutné odevzdat **do 4. 3. 2014 do 23:59**.
- Shrnutí kapitoly z knihy *Základy kvalitativního výzkumu* od autorské dvojice Strauss a Corbinová je nutné odevzdat **do 25. 3. 2014 do 23:59**.
- Shrnutí příspěvku *Nevinnost a nostalgie v konverzační analýze* od autorské dvojice Ashmore a Reed je nutné odevzdat **do 15. 4. 2014 do 23:59**.

Čtvrtá položka v seznamu povinné literatury pak má odlišný charakter a není z ní nutné sepsávat shrnutí (*Ako robiť kvalitatívny výskum*). Jedná se o seznam grafických značek používaných při přepisech rozhovorů, které se Vám budou hodit při řešení semestrální práce.

- [1] ASHMORE, Malcolm; REED, Darren. *Nevinnost a nostalgie v konverzační analýze: Dynamické vztahy mezi nahrávkou a jejím přepisem*. Biograf 2001. s. 3-23.
- [2] DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 2000. s. 283-321.
- [3] SILVERMAN, David; ŠTULRAJTER, Martin. *Ako robiť kvalitatívny výskum : praktická příručka*. Bratislava: Ikar, 2005. s. 310-311.
- [4] STRAUSS, Anselm; CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert, 1999. s. 42-52.

Semestrální práce:

V rámci semestru každý student provede jeden semistrukturovaný rozhovor na zadané téma, pořídí z něj záznam, ten pomocí softwaru F4 přepíše do textové podoby, okóduje jej a pomocí softwaru Atlas.ti provede základní obsahovou analýzu. V první části semestru tak bude úkolem studenta pouze získat vhodného komunikačního partnera pro rozhovor. Podrobné zadání semestrální práce proběhne na cvičení **16. 4. 2014**. Do konce dubna, konkrétně pak do **30. 4. 2013** bude nutné odevzdat pořádaný záznam rozhovoru. Do **16. 5. 2013** pak výsledky obsahové analýzy.

Rozšiřující literatura:

- [1] BABBIE, Earl. The practice of social research. Belmont: Wadsworth, 2001. 465 s. ISBN 0534574742.
- [2] COPE, Meghan; ELWOOD, Sarah. Qualitative GIS: A Mixed Methods Approach. London: Sage, 2009. 192 s. ISBN 1412945666.
- [3] DELYSER, Dydia. The SAGE handbook of qualitative geography. London: SAGE, 2010. 431 s. ISBN 1412919916.
- [4] DENZIN, Norman K. Interpretive ethnography : ethnographic practices for the 21st century. Thousand Oaks : Sage Publications, 1997. 325 s. ISBN 0803972989.
- [5] DENZIN, Norman; LINCOLN, Yvonna. Collecting and interpreting qualitative materials. Thousand Oaks : SAGE Publications, 2003. 682 s. ISBN 0761926879.
- [6] DENZIN, Norman; LINCOLN, Yvonna. Handbook of Qualitative Research. Thousand Oaks : Sage, 2000. 1143 s. ISBN 9780761915126.
- [7] DISMAN, Miroslav. Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele. Praha: Karolinum, 2000. 374 s. ISBN 8024601397.
- [8] EYLES, John; SMITH, David Marshall. Qualitative methods in human geography. Totowa, N.J. : Barnes & Noble, 1988. 272 s. ISBN 0389208043.
- [9] EMERSON, Robert M; FRETZ, Rachel I; SHAW, Linda L. Writing ethnographic fieldnotes. Chicago: University of Chicago Press, 1995. 254 s. ISBN 0226206807.
- [10] EYLES, John; SMITH, David Marshall. Qualitative methods in human geography. Totowa, N.J. : Barnes & Noble, 1988. 272 s. ISBN 0389208043.
- [11] GAVORA, Peter. Sprievodca metodológiou kvalitatívneho výskumu. Bratislava, Vydavateľstvo UK, 2011. 229 s. ISBN 9788022323178.
- [12] HAY, Iain. Qualitative research methods in human geography. South Melbourne, Vic. : Oxford University Press, 2005. 339 s. ISBN 019555079X.
- [13] HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Praha: Portál, 2008. 407 s. ISBN 9788073674854.
- [14] LIMB, Melanie, DWYER, Blaire. Qualitative methodologies for geographers: issues and debates. A Hodder Arnold Publication, 2002. 320 s. ISBN 9780340742266.
- [15] LOFLAND, John. Analysing Social Setting: A guide to Qualitative Observation and Analysis. Wadsworth Publishing, 1994. 288 s. ISBN 9780534247805.
- [16] MORSE, Janice. Critical Issues in Qualitative Research Methods. Sage, 1993. 401 s. ISBN 9780803950436.
- [17] PUNCH, Keith; HENDL, Jan. Základy kvantitativního šetření. Praha: Portál, 2008. 150 s. ISBN 9788073673819.
- [18] PUNCH, Keith; HENDL, Jan. Úspěšný návrh výzkumu. Praha: Portál, 2008. 230 s. ISBN 9788073674687.
- [19] RAGIN, Charles. Constructing social research : the unity and diversity of method. Thousand Oaks : Pine Forge Press, 1994. 194 s. ISBN 0803990219.

- [20] SEIDMAN, Irving. Interviewing as qualitative research : a guide for researchers in education and the social sciences. 3. ed. New York: Teachers College, Columbia University, 2006. 162 s. ISBN 0807746665.
- [21] SILVERMAN, David; ŠTULRAJTER, Martin. Ako robiť kvalitatívny výskum : praktická príručka. Bratislava: Ikar, 2005. 327 s. ISBN 8055109044.
- [22] STRAUSS, Anselm; CORBINOVÁ, Juliet. Základy kvalitatívneho výskumu: postupy a techniky metódy zakotvené teórie. Boskovice: Albert, 1999. 201 s. ISBN 80-85834-60-x.
- [23] WINCH, Peter; SUCHOMEL, Tomáš. Idea sociálnej vedy a jej vzťah k filozofii. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. 134 s. ISBN 8073250357.